

**ИНТЕРКУЛТУРНИ ДИЈАЛОЗИ
ВО КОНТЕКСТ НА
МАКЕДОНСКО-ТУРСКИТЕ
КНИЖЕВНИ ВРСКИ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ

**MAKEDONYA VE TÜRK
EDEBİYATLARI İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
KÜLTÜRLERARASI DİYALOGLAR**

ULUSLARARASI SEMPOZYUM BİLDİRİ KİTABI

**INTERCULTURAL DIALOGUES
IN THE CONTEXT OF
MACEDOANIAN-TURKISH
LITERARY CONNECTIONS**

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM

СКОПЈЕ / ÜSKÜP / SKOPJE 2024

Интеркултурни дијалози во контекст на македонско-турските книжевни врски
Makedonya ve Türk Edebiyatları İlişkileri Bağlamında Kültürlerarası Diyaloglar
Intercultural Dialogues in the Context of Macedonian-Turkish Literary Connections

Издавач: Институт за македонска литература – Скопје
За издавачот: проф. д-р Наташа Аврамовска

Главни уредници / Düzenleme Komitesi
проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ, проф. д-р Соња Стојменска-Елзесер,
Prof. Dr. Emine İnanır

Технички уредник
м-р Билјана Јоновска-Стефковска

Меѓународна редакција / Uluslararası Hakem Kurulu
проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ (РС Македонија), проф. д-р Соња Стојменска-Елзесер
(РС Македонија), проф. д-р Наташа Аврамовска (РС Македонија),
Prof. Dr. Emine İnanır (Турција), Prof. Dr. Mehmet Samsakçı (Турција)

Рецензенти / Danışma Kurulu
проф. д-р Ана Мартиноска
Prof. Dr. Türkan Olcaу

Лектор на македонските текстови
Дениз Тесторидес

Лектор на турските текстови / Türkçe Metin Editörleri
Arş. Gör. (MA) Gamze Üçer Aktuğ

Преведувач и лектор на македонските текстови на англиски јазик
Емили Сапунџија

Преведувач и лектор на турските текстови на англиски јазик / Türkçeden İngilizceye Çeviri
Авторите / Yazarlar (Authors)

Република Северна Македонија

Министерство за култура и туризам

Изданието е објавено со материјална поддршка на
Министерството за култура и туризам на Република Северна Македонија

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД МЕЃУНАРОДНИОТ СИМПОЗИУМ

**ИНТЕРКУЛТУРНИ ДИЈАЛОЗИ
ВО КОНТЕКСТ НА МАКЕДОНСКО-ТУРСКИТЕ
КНИЖЕВНИ ВРСКИ**

одржан на Истанбулскиот универзитет
(6–7 ноември 2023 година)

ULUSLARARASI SEMPOZYUM BİLDİRİ KİTABI

**MAKEDONYA VE TÜRK
EDEBİYATLARI İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
KÜLTÜRLERARASI DİYALOGLAR**

İstanbul Üniversitesi
(6–7 Kasım 2023)

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM

**INTERCULTURAL DIALOGUES
IN THE CONTEXT OF MACEDONIAN-TURKISH
LITERARY CONNECTIONS**

held at Istanbul University
(6th–7th November 2023)

УРЕДНИЦИ

проф. д-р МАЈА ЈАКИМОВСКА-ТОШИЌ,
проф. д-р СОЊА СТОЈМЕНСКА-ЕЛЗЕСЕР
и проф. д-р ЕМИНЕ ИНАНИР

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА – СКОПЈЕ
2024

Организациски одбор / Düzenleme komitesi:

проф. д-р Маја Јакимовска–Тошиќ
проф. д-р Соња Стојменска–Елзесер
проф. д-р Наташа Аврамовска
Prof. Dr. Emine İnanır
Prof. Dr. Mehmet Samsakçı

Секретари / Sekretarya

м-р Билјана Јоновска Стефковска
м-р Марина Цветаноска
PhD Cemile Odunkıran
Arş. Gör. (M.A) Gamze Üçer Aktuğ
Arş. Gör. (M.A) Abdullah Çağan Er

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

82.091(497.7+560)(062)

930.85(497.7+560)(062)

ИНТЕРКУЛТУРНИ дијалози во контекст на македонско-турските
книжевни врски (2023 ; Истанбул)

Интеркултурни дијалози во контекст на македонско-турските книжевни
врски: зборник на трудови од меѓународен симпозиум / [главни уредници Маја
Јакимовска-Тошиќ, Соња Стојменска-Елзесер, Emine İnanır; преведувач и лектор
на македонските текстови на англиски јазик Емили Сапунџија] = Makedonya ve
Türk Edebiyatları İlişkileri Bağlamında Kültürlerarası Diyaloglar: uluslararası sempozyum
bildiri kitabı = Intercultural dialogues in the context of macedonian-turkish literary
connections: proceedings of the international symposium. – Скопје: Институт за
македонска литература, 2024. – 390 стр.; 25 см

Фусноти кон текстот. – Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-4744-42-9

а) Културна историја – Македонија – Турција – Собири; б) Книжевни врски –
Критики и толкувања – Македонија – Турција – Собири

COBISS.MK-ID 64620549

СОДРЖИНА İÇİNDEKİLER CONTENTS

ПРЕДГОВОР / ÖNSÖZ / PREFACE	9 / 13 / 17
--	-------------

ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА / AÇILIŞ KONUŞMALARI / GREETING MESSAGES

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanı Prof. Dr. Emine İnanır'ın Açılış Konuşması	21
Welcome Speech by the Head of the Department of Slavic Languages and Literature at the Faculty of Literature, Istanbul University, Prof. Dr. Emine İnanır, PhD.	22
Поздравно обраќање на проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ, раководител на проектот <i>Интеркултурни дијалози во контекст на македонско-турските книжевни врски</i>	23
Welcome Speech of Prof. Dr. Maja Jakimovska-Toshikj, PhD Coordinator of the Project <i>Intercultural Dialogues in the Context of Macedonian-Turkish Literary Connections</i>	25
Поздравно обраќање на проф. д-р Наташа Аврамовска, директорка на Институтот за македонска литература	27
Welcome Speech by Prof. Dr. Natasha Avramovska, PhD Director of the Institute of Macedonian Literature.	29
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sevtap Kadioğlu'nun Açılış Konuşması	31
Welcome Speech by the Dean of the Faculty of Literature Istanbul University, Prof. Dr. Sevtap Kadioğlu, PhD.	33

ПРИЛОЗИ / BİLDİRİLER / CONTRIBUTIONS

Илија Велев / Ilija Velev

ОРИЕНТАЛНОТО ТУРСКО РАКОПИСНО НАСЛЕДСТВО ВО НАЦИОНАЛНАТА И УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ (МАКЕДОНСКО-ТУРСКИ ИНТЕРКУЛТУРЕН ДИЈАЛОГ КАКО ТРАДИЦИЈА И СОВРЕМЕНОСТ)	35
ORIENTAL TURKISH MANUSCRIPT HERITAGE IN THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY “ST. CLEMENT OF OHRID” IN SKOPJE (MACEDONIAN-TURKISH INTERCULTURAL DIALOGUE AS TRADITION AND MODERNITY)	55

Маја Јакимовска-Тошиќ / Maja Jakimovska-Toshikj

ОРИЕНТАЛНИТЕ МОТИВСКИ СЛОЕВИ И НИВНА ПРЕОБРАЗБА ВО МАКЕДОНСКАТА СРЕДНОВЕКОВНА ПРОЗА	69
ORIENTAL MOTIF LAYERS AND THEIR TRANSFORMATION IN MACEDONIAN MEDIEVAL PROSE	87

Şirin Tufan / Şirin Tufan

MAKEDONYA VE TÜRK EDEBİYATLARI İLİŞKİLERİ KAVRAMININ KÜLTÜR KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ	103
REVISITING THE CONCEPT OF “MACEDONIAN AND TURKISH LITERATURES RELATIONS” WITHIN THE SCOPE OF CULTURAL THEORY	113

Emine İnanır, Lidija Tanturovska, Zoya Shengyuder

COFFEE – A COMMON LINK IN MACEDONIAN-TURKISH DIALOGUES	123
--	-----

Mumin Aliov / Mumin Aliov

YAHYA KEMAL’İN KAYBOLAN ŞEHİR ŞİİRİ VE BLAŽE KONESKI’NİN SKOPJE ŞİİRİ ÜZERİNE MUKAYESELİ BİR İNCELEME	139
COMPARATIVE ANALYSIS OF YAHYA KEMAL’S „KAYBOLAN ŞEHİR” AND BLAŽE KONESKI’S „SKOPJE” POEMS	149

Соња Стојменска-Елзесер / Sonja Stojmenska-Elzeser

ПРИЕМОТ НА ПОЕЗИЈАТА НА ТУРСКИОТ ПОЕТ ФАЗИЛ ХИСНИ ДАГЛАРЌА ВО МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА СРЕДИНА	159
RECEPTION OF TURKISH POET’S FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA POETRY IN MACEDONIAN CULTURAL ENVIRONMENT	171

Наташа Аврамовска / Natasha Avramovska

НА КРСТОПАТ: РОМАНОТ „ВЕЖБИ ЗА ИБН ПАЈКО“ ОД ОЛИВЕРА НИКОЛОВА	183
AT A CROSSROADS: OLIVERA NIKOLOVSKA'S NOVEL "VARIATIONS FOR IBN PAJKO"	199

Özlem Kurt / Ozlem Kurt

KÜLTÜREL KESİŞMELER: VENKO ANDONOVSKI'NİN "PAPOKOT NA SVETOT" ADLI ROMANINDA TÜRKİZMALAR.	215
CULTURAL INTERSECTIONS: TURKISM IN VENKO ANDONOVSKY'S NOVEL "PAPOKOT NA SVETOT".	231

Јасмина Мојсиева-Гушева / Jasmina Mojsieva-Gusheva

ПОСТМОДЕРНИСТИЧКИ ПОЛОВ ИДЕНТИТЕТ ВО РАМКИТЕ НА ТУРСКОТО И МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО (врз примери од романите „Ноќта на зелената самовила“ од Ајфер Тунч и „Пеперутка“ од Сашо Тасевски).	245
POSTMODERNIST GENDER IDENTITY IN TURKISH AND MACEDONIAN SOCIETIES (with examples from the novels „The Night of the Green Fairy“ by Ayfer Tunç and „Butterfly“ by Saso Tasevski)	257

Cemile Odunkıran / Cemile Odunkıran

SAFİYE EROL'UN KURMACA METİNLERİNDE HÂFIZA MEKÂN OLARAK RUMELİ	267
RUMELIA AS A REALMS OF MEMORY IN SAFİYE EROL'S FICTIONAL TEXTS	283

Марина Цветаноска / Marina Cvetanoska

ПУБЛИКАЦИИ НА МАКЕДОНСКИТЕ УЧЕБНИКАРИ ВО ЦАРИГРАДСКИТЕ ГЛАСНИЦИ ВО XIX ВЕК	301
PUBLICATIONS OF MACEDONIAN TEXTBOOK WRITERS IN MAGAZINES IN XIX CENTURY CONSTANTINOPLE	313

Fatih Odunkıran / Fatih Odunkıran

MAKEDONYA'NIN ŞÂİR ÇOCUKLARI: MEVLEVİLER.	325
CHILDREN OF MACEDONIA: MEVLEVI POETS	349

Билјана Јоновска Стефковска / Biljana Jonovska Stefkovska

БАЛКАНСКИ КУЛТУРНИ ПРОНИКНУВАЊА НИЗ ПРИЗМАТА НА РОМАНОТ „БАЈАЗИТ И ОЛИВЕРА“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ	373
BALKAN CULTURAL PERMEATION THROUGH THE PRISM OF DRAGI MIHAJLOVSKI'S NOVEL „BAYEZID AND OLIVERA“	381

м-р Билјана Јоновска Стефковска

Институт за македонска литература
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
bici_re@yahoo.com

БАЛКАНСКИ КУЛТУРНИ ПРОНИКНУВАЊА НИЗ ПРИЗМАТА НА РОМАНОТ „БАЈАЗИТ И ОЛИВЕРА“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ

Апстракт: Предмет на истражувачкиот интерес во овој текст е романот *Бајазит и Оливера* од македонскиот современ писател и книжевен преведувач, истакнат англист, Драги Михајловски. Тоа е историски роман, објавен во 2009 година, во кој се открива мистериозната приказна за брачниот султански пар од крајот на XIV и почетокот на XV век: турскиот султан Бајазит I и српската принцеза Оливера, ќерката на српскиот цар Лазар и на царица Милица. Тој брак е солидна основа за книжевно-теориска елаборација на интеркултурните релации, бидејќи станува збор за специфичен однос: брак по договор кој прераснува во страсна љубов. Нарацијата ја води Оливера, која го изложува во вид на запис комплексниот однос на сопругниците што потекнуваат од различни култури и религии – принцезата од православно христијанство, а турскиот султан од исламот. Српската принцеза потенцира дека и во таквиот брак, во една полигамна културна средина, се појавуваат вистинска љубов и вистинска страст меѓу неа и Бајазит. Но, културните разлики постојано вибрираат од максимално зближување до оддалечување и одбивност, од нежност и љубов, преку љубомора, до омраза и нетрпеливост. Самата позиција на султанот на моќник, воин и маж е во контраст со префинетата, потчинета женска фигура на Оливера, иако начинот на кој тој се приближува до нејзиното срце е всушност ублажување на суровите вистини за неговите воени походи, преку неговите долги и заводливи раскажувања во текот на заедничките ноќи. Историските настани опишани во романот го поврзуваат целиот балкански простор во една единствена, но поливалентна целина, во која се преплетени различни јазли на историските судбини и во која се измешани и етникумите и религиите. Во неколку наврати се спомнува Македонија и се вградуваат во приказната елементи што ги отсликуваат македонскиот пејзаж, менталитет и култура (особено при описите на манастирите што страдаат од суровостите на султанот, на градовите Прилеп, Кратово и Скопје), потоа, тиквешкото вино, прилепскиот мермер и сл. Последниот пристан на Оливера

по крахот на нејзиниот брак е токму на териториите на Македонија, којашто, како што вели Михајловски преку раскажувањето на неговата хероина: „е вистинското место за простување на гревовите“. Од друга страна, раскажувањата на Оливера во детали ни го претставуваат тогашниот град-престолнина Бурса и ги разоткриваат пред македонскиот читател финесите на отоманските обичаи и начини на живот. Романот *Бајазит и Оливера* од Драги Михајловски, како и останатите дела кои припаѓаат на традицијата на историографската метафикција, не го порекнува постоењето на историската вистина, но со начинот на кој е структуриран и како е доловено дејствието преку индивидуалните истории на двата главни лика, проговорува за една безвременска тема, а тоа е заедништвото на различностите, амбивалентните односи меѓу нациите, етникумите, половите и културите, односно комплексната средба со другоста како вибрација на прифаќање и одбивање, љубов и омраза, толеранција и оспорување...

Клучни зборови: *Бајазит и Оливера*, интеркултурни проникнувања, дијалог, историска метафикција

* * *

Како што наведува канадската теоретичарка Линда Хачион во знаменитото дело *Поетиката на постмодернизмот* од 1988 г., суштината на поетичкото начело на историографската метафикција лежи во преиспитувањето на претставувањето на минатото од перспектива на моделот на хуманистичката традиција на западната култура. Имено, Хачион наведува дека историографската метафикција инсистира на критички однос кон традицијата на разбирањето и толкувањето на историските случувања во рамките на тој модел. Постмодерното дело, според неа, не ја избегнува историјата, туку токму врз база на историските факти создава приказни кои ја проблематизираат историјата и ја осветлуваат со светлината на сегашноста. Така, преку приказните од минатото се искажуваат ставови, погледи и сфаќања кои го засегаат современиот човек.

Во доменот на историографската метафикција спаѓа и романот *Бајазит и Оливера* од македонскиот современ писател и книжевен преведувач, истакнат англист, Драги Михајловски. Објавен е во 2009 г. и иако остава впечаток на класичен историски роман, сепак станува збор за постмодерен роман, односно за историографска метафикција која преку возбудливата приказна за брачниот султански пар од крајот на XIV и почетокот на XV век: турскиот султан Бајазит I и српската принцеза Оливера, ќерката на српскиот цар Лазар и на царица Милица, проговорува за современото поимање на пресекокот меѓу различните култури, нации, религии, полови. Тој брак е солидна основа за книжевно-теориска

елaborација на интеркултурните релации, бидејќи станува збор за специфичен однос: брак по договор кој прераснува во страсна љубов. Нарацацијата ја води Оливера, која го изложува во вид на запис комплексниот однос на сопругниците што потекнуваат од различни култури и религии – принцезата од православното христијанство, а турскиот султан од исламот. Српската принцеза потенцира дека и во таквиот брак, во една полигамна културна средина, се појавуваат вистинска љубов и вистинска страст меѓу неа и Бајазит. Но, културните разлики постојано вибрираат од максимално зближување до оддалечување и одбивност, од нежност и љубов, преку љубомора, до омраза и нетрпеливост. Самата позиција на султанот како моќник, воин и маж е во контраст со префинетата, потчинета женска фигура на Оливера, иако начинот на кој тој се приближува до нејзиното срце е всушност ублажување на суровите вистини за неговите воени походи, преку неговите долги и заводливи раскажувања во текот на заедничките ноќи. Тој силен владетел сепак има друго лице пред својата љубена, а друго пред своите потчинети војни – освојувачи.

Историските настани опишани во романот го поврзуваат целиот балкански простор во една единствена, но поливалентна целина, во која се преплетени различни јазли на историските судбини и во која се измешани и етникумите и религиите. Во неколку наврати се спомнува Македонија и се вградуваат во приказната елементи што ги отсликуваат македонскиот пејзаж, менталитет и култура (особено при описите на манастирите што страдаат од суровостите на султанот, на градовите Прилеп, Кратово и Скопје; потоа, при спомнувањето на тиквешкото вино, прилепскиот мермер и сл.). Последниот пристан на Оливера по крахот на нејзиниот брак е токму на териториите на Македонија, којашто, како што вели Михајловски преку раскажувањето на неговата хероина: „е вистинското место за простување на гревовите“. Од друга страна, раскажувањата на Оливера во детали ни го претставуваат тогашниот град-престолнина на Отоманската Империја – Бурса и ги разоткриваат пред македонскиот читател финесите на отоманските обичаи и начини на живот.

Романот *Бајазит и Оливера* од Драги Михајловски, како и останатите дела кои припаѓаат на традицијата на историографската метафикција, не го порекнуваат постоењето на историската вистина, но со начинот на кој се структурирани говорат за една безвременска тема, а тоа е заедништвото на различностите, амбивалентните односи меѓу нациите, етникумите, половите и културите, односно комплексната средба со другоста како вибрација на прифаќање и одбивање, љубов и омраза, толеранција и оспорување...

Исто така, ликовите на Бајазит и Оливера го отвораат прашањето за разликата помеѓу официјалната и индивидуалната историја. Преку личните животни истории на овие два лика, кои во романот се претставени на начин на кој посочуваат на можноста за алтернативни верзии на вистината за минатото, доведена е во прашање идејата за точноста и вистинитоста на еден единствен начин на толкување на историјата. Тоа е во дослук со начелото на овој вид фикција, кое, како што вели Хачион, „сугерира дека преиспишувањето и претставувањето на минатото во фикција или во историја значи отворање кон сегашноста, и негово заштитување од тоа да биде конечно“ (Наџион, 1996: 186).

Романот е составен од дваесет и четири делови кои можат да се читаат и како независни раскази, секој за себе, но и како поврзана целина. Целиот роман е раскажан преку гледната точка на Оливера, така што е претставено нејзиното доживување на владеењето, растежот и падот на Бајазит, на тој блескав султан во кого се вљубила. Бидејќи и таа е актер во настаните, при раскажувањето кај читателот се постигнува ефект на веродостојност и впечатливост. Како директен учесник во приказната, таа го презентира сопственото, субјективно гледање на одредени проблеми, така што раскажува за својата потрага по љубов и по топлина во домот. Но, исто така, таа ја претставува и спецификата на историскиот миг, на принудата да го напушти родниот дом и неможноста да се врати во него.

Судбинската поврзаност на Бајазит и Оливера започнала едно јунско попладне во 1389 година на Косовското Поле, кога бил убиен српскиот цар Лазар. По поразот најрационално решение за опстанокот на српскиот народ и на српската држава, која тогаш останала без својот цар, била одлуката да ја омажат царевата ќерка Оливера за новокрунисаниот султан Бајазит. Тој, како син на Мурат, по битката на Косовското Поле и по смртта на својот татко, ја презел власта во свои раце. Тој бил четвртиот султан на Отоманското Царство (кој владеел од 1381 до 1402 г.), и бил силен, брутален, цврст, решителен воин.

За кратко време меѓу Бајазит и Оливера се родила љубов: „Толку беше нежен со мене, толку ја покажуваше очигледната заљубеност која ниедно женско око, па макар неискусно како моето, не може да не ја забележи, што почнав поинаку и самата да размислувам за него“ (Михајловски, 2009: 31). Оливера и Бајазит биле во брак дванаесет години, но таа никогаш не преминала во ислам, останала во православната вера и имала свој личен свештеник во дворецот во Едрене: „Само љубовта има моќ да ги пречекори границите на сите ограничувања, расни, народносни, верски“ (Михајловски, 2009: 101).

Во еден дел од романот Оливера раскажува дека Бајазит не бил роб на традицијата, туку многу широк и отворен за нови идеи и самиот велел дека: „Како султан присилен сум да правам многу дела, главно грди и грозни и недостојни за човек, но како припадник на човечкиот род, иако макотрпно, сепак научив дека добри дела не прави оној што го свртува лицето кон исток или кон запад, туку оној кој без оглед на земските должности кои најчесто го фрлаат во неизбежен грев, верува во Господ, во судниот ден, мелеките, книгата...“ (Михајловски, 2009: 130).

Бајазит една ноќ во Едрене ѝ раскажува на Оливера за бојот на Косово, за смртта на нејзиниот татко, сакајќи да ѝ ја залечи болката од загубата: „Оливера, не наредив јас да го убијат татко ти туку татко ми, на умирање кога го виде заробениот и ранет кнез заповеда на евнусите да го заколат од пустото верување дека во смртта ќе си има христијански вазал од благороден род што ќе му слугува!“ (Михајловски, 2009:34). Токму ваквиот пристап на авторот кон прикажување на ликот на Бајазит е во согласност со постапките на историографската метафикција која, меѓу другото, подразбира, кажано со зборовите на Линда Хачион, „фрагментирање или барем изразување на нестабилност на традиционалното единство на идентитетот и субјективната личност“ (Наџион, 1996: 158-159).

Благодарение на нејзиното големо влијание врз Бајазит, но и на големата почит на Бајазит спрема Оливера, мајка ѝ и брат ѝ Стефан во Србија во тоа време имале многу поповолна положба од другите балкански вазални држави. Но, во 1402 година Османлиската Империја стапила во војна со Монголија. Турската војска била предводена од султанот Бајазит, а монголската од татарскиот емир Тамерлан. Тамерлановата војска била посилен од војската на Турција, односно оваа битка била погубна за Турција и за Бајазит. Оливера во тоа време била во Бурса и чекала да разбере што се случува со Бајазит: „Седев скукулена во тие жешки августовски денови на миндерот крај прозорецот од палатата на Бурса и тажна, несреќна, вознемирена, де полна љубов, де полна омраза, чекав ко невино јagne колку, како и кога ќе удрат врз моите кревки, женски плешти, неизбежните последици од овој тежок пораз и страшен пад на мојот Бајазит“ (Михајловски, 2009: 197).

Со падот на владеењето на Бајазит за Оливера започнале најпонижувачките, најсрамните осум месеци од нејзиниот живот. Била однесена во огромен логор во местото Кутахија каде што престојувал Тамерлан. Додека престојувала во логорот се сеќавала на прекрасниот сарај во Бурса, на светлите проветрени

одаи кои биле заменети со смрдлив шатор. Оливера добила понуда од Тамерлан да ја прими во својот харем, но под услов таа да премине во ислам: „Го гледав, го слушав и не верував што ми говори! Зарем јас која толку си го сакав својот Исус Христ, која си останав верна на него иако имаше мигови, признавам, кога по своја волја сакав да го заменим кога мислев дека тоа ќе ја засили мојата љубов со Бајазит, сега да ја менувам верата само да му станам уште една блудна играчка на овој несфатлив надмен гласник? Одмавнав со главата, трескавично одмавнав, ќе полудев од одмавнување а тој се чудеше, не сфаќаше зошто му ја одбивам великодушната понуда“ (Михајловски, 2009: 202).

Но и судбината на Бајазит не била подобра, Тамерлан наредил да го оковаат во златни пранги, па да го пикнат во железен кафез со решетки. Последната средба меѓу Бајазит и Оливера се случила еден осмомартовски ден во илјада четиристотини и третото лето господово кога суровиот Тамерлан ја повикал Оливера во својот шатор. Во шаторот на само пет метри зад неа во животински кафез бил Бајазит: „Јадно и бедно и срамно унижено изгледаше тој еднаш величествен султан! Боже каква спротивна слика од онаа што ми остана во помнењето кога за последен пат го видов дента кога придружуван од својата сјајна свита замина на молитва а потоа од мојот живот! Го гледав, го гледав, очите ми станаа четири и тој ме гледаше, видов ужас го фаќаше од она што го виде, неговата љубена жена, неговата красотна султаница вака соголена и изложена тука во мрачниов, туѓински шатор на ламтежните погледи од распојасаните мажи! (Михајловски, 2009: 208).

Додека го гледала Бајазит во кафезот Оливера почувствувала жал, бол, тага, бунт, љубов, омраза. Всушност, намерата на Тамерлан била Оливера, како негова слугинка, во партали да танцува пред очите на Бајазит. Со заносниот танц што го изведувала Оливера го излудела својот сопруг до смрт, односно додека танцувала Бајазит удирал со главата во железните решетки од кафезот сакајќи да се спаси од маките и понижувањата на кои го изложил монголскиот освојувач. Како награда за величениот, убиствен танц Тамерлан ѝ дозволил на Оливера да си оди дома: „Оди, врати се во својата земја и во својот дом!“ (Михајловски, 2009: 214).

Оливера прифатила да си замине, но не во својата земја туку, како што вели и самата, во Македонија – земјата за која ѝ говореле дека е вистинско место за простување на гревовите зашто таму немало престап, грешка што не се отпишува, самата земја била топла и мека и блажена и преполна чари и пори низ кои издашно дишел милозливиот Бог.

По две години од нејзиниот танц дознала дека Бајазит го задавиле на спиење со свилена шамија без да го оствари својот најголем сон – да ја освои Кина!

Романот *Бајазит и Оливера* од Драги Михајловски, како и останатите дела кои припаѓаат на традицијата на историографската метафикција, не го порекнуваат постоењето на историската вистина, но со начинот на кој се структурирани го носат во себе клучното начело на историографската метафикција, а тоа е – ги доведува во прашање основните претпоставки на кои се темелат историските искази: објективноста, неутралноста, имперсоналноста и транспарентноста на претставувањето. Линда Хачион во веќе спомнатото дело се осврнува на сфаќањето на Ѓерѓ Лукач за „историскиот роман, кој го прикажува микрокосмосот како се воопштува и се концентрира“ (Наџион, 1996: 192), па оттаму и ликовите на овој тип романи би биле синтеза на општото и поединечното. Линда Хачион дава сосема поинаква визија за тоа какви ликови се градат во романите на историографската метафикција, наспроти оние од историските романи за кои зборува Лукач. Тоа се ликови „различни, особени, (...) отворено специфични, индивидуални, културно и фамилијарно условени во својата реакција на историјата“ (Наџион, 1996: 192). Токму такви се ликовите Бајазит и Оливера од романот на Драги Михајловски, кои со својата индивидуалност, атипичност и автентичност претставуваат не само едно ново, фикционално видување на она што е нивна лична животна историја, туку и ново, поинакво видување на времето и околноста во кои живееле, ставајќи нè како читатели пред сознанието кое лежи во основата на секое дело на историографската метафикција: дека во историјата не може да се наметне една единствена апсолутна Вистина, туку дека секогаш постојат повеќе вистини. Според Хачион, во историографската фикција „спојот на сегашноста и минатото е насочен кон тоа да нè стави во ситуација да ги доведеме во прашање – да ги анализираме, да се обидеме да ги разбереме – начините на кои ја создаваме нашата култура и како ја создаваме нејзината смисла“ (Наџион, 1996: 378).

Романот на Драги Михајловски во тој контекст нè поставува пред сознанието дека и за историските процеси на територијата на некогашното Османлиско Царство, особено за Балканскиот Полуостров, не можеме да размислуваме шематизирано и во црно-бели тонови, туку секогаш мора да тргнуваме со отворен ум за нијансите на односите, за вибрациите на љубов и омраза, на вера и невера, на владетели и потчинети, моќни и слаби, и да ги прифаќаме корените на трајната испреплетеност на сите нации и етникуми што го населуваат тој огромен простор кој ја потврдува својата уникатност токму преку разноликоста и интеркултурниот дијалог.

ЛИТЕРАТУРА

- Јуруковска, А. 2014. *Ткаење на шекспирови*. Скопје: Силсонс.
- Михајловски, Д. 2009. *Бајазид и Оливера*. Скопје: Каприкорнус.
- Младеноски, Р. 2015. „Хетеролошките аспекти на романот *Бајазид и Оливера* од Драги Михајловски“. *Спектар*. Скопје, број 65, 98-108.
- Мојсова-Чепишевска, В. 2019. „Чинот на пишувањето како чин на ослободување“. *Спожар*, Скопје, бр. 131, 30-31.
- Наџон, L. 1996. *Poetika postmodernizma*. Novi Sad: Svetovi.

BALKAN CULTURAL PERMEATION THROUGH THE PRISM OF DRAGI MIHAJLOVSKI'S NOVEL "BAYEZID AND OLIVERA"

Abstract: The subject that is examined in this text is the novel *Bayezid and Olivera* by contemporary Macedonian writer and literary translator as well as a distinguished English lecturer, Dragi Mihajlovski. This is a historical novel, published in 2009, that reveals the mysterious story about the married sultanic couple from late XIV and early XV centuries: the Turkish sultan Bayezid I and Serbian princess Olivera, the daughter of Lazar of Serbia and princess Milica. This marriage is a solid basis for a literary-theoretical elaboration of intercultural relations, because it is a specific relationship: an arranged marriage that grows into passionate love. Olivera, as the narrator, writes about the complex relationship of spouses with different cultural and religious backgrounds – the princess is Orthodox Christian, while the Turkish sultan is Muslim. The Serbian princess underlines that even in such a marriage, in a polygamous cultural environment, there is real love and real passion between Bayezid and her. However, cultural differences constantly vibrate, from maximum closeness to distance and repulsion, from gentleness and love, through jealousy, to hatred and intolerance. The sultan's position as a man of power, warrior and man is in contrast to the sophisticated, submissive female figure of Olivera, even though the way in which he gets close to her heart is, in fact, to downplay the cruel truths about his military conquests through his lengthy and seductive storytelling in their nights spent together. The historical events described in the novel link the entire Balkan region in a single, yet polyvalent whole, where various knots of historical destinies are intertwined and where ethnicities and religions mix. Macedonia is mentioned on several occasions and the story has elements that describe the Macedonian landscape, mentality and culture (particularly in the descriptions of monasteries that suffer due to the sultan's cruelties, the towns of Prilep, Kratovo and Skopje), then Tikves wine, Prilep marble, etc. Olivera's last refuge, after the collapse of her marriage, is on the territory of Macedonia, which as Mihajlovski says through the storytelling of his heroine, "is the right place for forgiving sins". On the other hand, Olivera describes in detail the then capital city

of Bursa and reveals to the Macedonian readers the intricacies of Ottoman customs and ways of life.

Dragi Mihajlovski's novel *Bayezid and Olivera*, as well as the other works that belong to the tradition of historiographic metafiction, does not deny the historical truth, but in the way it is structured and how the story is relayed, through the individual stories of the two main characters, talks about a timeless topic and that is the unity of differences, the ambivalent relations between nations, ethnicities, genders and cultures, in other words, the complex meeting with the otherness as a vibration of acceptance and rejection, love and hate, tolerance and denial...

Key words: *Bayezid and Olivera*, intercultural permeation, dialogue, historical metafiction

* * *

As Canadian theoretician Linda Hutcheon says in her 1988 seminal work *A Poetics of Postmodernism*, the essence of the poetic principle of historiographic metafiction is the reexamination of how the past is presented from the perspective of the model of humanist tradition of Western culture. Namely, Hutcheon writes that historiographic metafiction insists on a critical relationship toward the tradition of understanding and interpreting historical events in the frames of that model. Postmodern works, in her opinion, do not avoid history, in fact, precisely on the basis of historical facts they create stories that problematize history and shed a contemporary light on it. Thus, positions, viewpoints and perceptions of modern man are expressed through stories from the past.

Bayezid and Olivera, a novel by Macedonian contemporary writer and literary translator, as well as a distinguished English lecturer, Dragi Mihajlovski, is part of the historiographic metafiction domain. Even though the novel published in 2009 leaves the impression of a classic historical novel, it is a postmodern novel or a historiographic metafiction that talks about the contemporary understanding of the intersection of different cultures, nations, religions, genders through the exciting story of the married sultan couple from late XIV and early XV centuries: the Turkish sultan Bayezid I and the Serbian princess Olivera, daughter of Lazar of Serbia and princess Milica. This marriage is a solid basis for a literary-theoretical elaboration of intercultural relations, because it is a specific relationship: an arranged marriage that grows into passionate love. Olivera, as the narrator, writes about the complex relationship of spouses with different cultural and religious backgrounds – the princess is Orthodox Christian, while the Turkish sultan is Muslim. The

Serbian princess underlines that even in such a marriage, in a polygamous cultural environment, there is real love and real passion between Bayezid and her. However, cultural differences constantly vibrate, from maximum closeness to distance and repulsion, from gentleness and love, through jealousy, to hatred and intolerance. The sultan's position as a man of power, warrior and man is in contrast to the sophisticated, submissive female figure of Olivera, even though the way in which he gets close to her heart is, in fact, to downplay the cruel truths about his military conquests through his lengthy and seductive storytelling in their nights spent together.

Yet, this strong ruler shows one face to his loved one and a different one to his subordinate warriors and conquerors.

The historical events described in the novel link the entire Balkan region in a single, yet polyvalent whole, where various knots of historical destinies are intertwined and where ethnicities and religions mix. Macedonia is mentioned on several occasions and the story has elements that describe the Macedonian landscape, mentality and culture (particularly in the descriptions of monasteries that suffer due to the sultan's cruelties, the towns of Prilep, Kratovo and Skopje), then Tikves wine, Prilep marble, etc. Olivera's last refuge, after the collapse of her marriage, is on the territory of Macedonia, which as Mihajlovski says through the storytelling of his heroine, "is the right place for forgiving sins". On the other hand, Olivera describes in detail the then capital city of the Ottoman Empire, Bursa, and reveals to the Macedonian readers the intricacies of Ottoman customs and ways of life.

Dragi Mihajlovski's novel *Bayezid and Olivera*, as well as the other works that belong to the tradition of historiographic metafiction, does not deny the historical truth, but in the way it is structured, talks about a timeless topic and that is the unity of differences, the ambivalent relations between nations, ethnicities, genders and cultures, in other words, the complex meeting with the otherness as a vibration of acceptance and rejection, love and hate, tolerance and denial...

Furthermore, Bayezid's and Olivera's characters open up the issue about the difference between official and individual history. The personal life stories of these two characters, which in the novel are presented in such a way that alludes to the possibility of alternative versions about the truth of the past, put into question the idea about the reliability and the verity of a single way of interpreting history. This is in line with the principle of this type of fiction, which as Hutcheon says, "suggests that to re-write or to re-present the past in fiction or in history is to open it up to the present, to prevent it from being conclusive" (Hutcheon, 1996: 186).

The novel consists of 24 parts that can be read as stand-alone stories or as a connected whole. The entire novel is told through Olivera's point of view, so that it presents how she experiences the rule, the ups and downs of Bayezid, the resplendent sultan she fell in love with. Since she is also an actor in the events, the storytelling leaves the readers with the impression of reliability and extraordinariness. As a direct participant in the story, she presents her own subjective views on certain issues, by sharing stories about her search for love and warmth in the home. However, she also presents the specific features of the historical moment, of being forced to leave her home and not be able to return there.

The fated connection between Bayezid and Olivera began one June afternoon in 1389 in Kosovo Polje, when prince Lazar of Serbia was killed. After the defeat, the most rational solution for the survival of the Serbian people and the Serbian state, which lost its ruler, was the decision to marry the ruler's daughter Olivera to the newly crowned sultan Bayezid. As the son of Murat, after the battle at Kosovo Polje and the death of his father, he took power in his own hands. He was the fourth sultan of the Ottoman empire (he ruled between 1381 and 1402) and was a strong, brutal, solid, decisive warrior.

Shortly after, love blossomed between Bayezid and Olivera: "He was so gentle with me, he showed his obvious love that no woman's eye, albeit inexperienced as mine, could not have failed to notice, so that even I started seeing him in a different light" (Mihajlovski, 2009:31). Olivera and Bayezid were married for twelve years, however she never converted to Islam, she remained an Orthodox Christian and had a personal priest in the Edirne castle: "Only love has the power to step over the boundaries of all restrictions, racial, national, religious" (Mihajlovski, 2009:101).

In one section of the novel Olivera explains that Bayezid was not a slave to tradition, but was very broadminded and open to new ideas, saying himself that: "As a sultan I am forced to do many things, mainly ugly and despicable and unworthy of man, but as a member of the human race, although with hardship, I still learned that good deeds are not done by the person who turns their face to the East or to the West, but the person who regardless of his earthly duties, that usually plunge him into unavoidable sin, believes in God, in judgement day, maalikis, the book..." (Mihajlovski, 2009:130).

One night in Edirne Bayezid tells Olivera about the battle on Kosovo, the death of her father, trying to heal her loss: "Olivera, I was not the one how ordered your father killed, but when my dying father saw the captured and wounded prince, ordered the eunuchs to cut his throat because he believed that in death, he will have a

Christian vassal of noble birth who will serve him!" (Mihajlovski 2009:34). Precisely this approach of the writer to presenting Bayezid's character is in accordance with historiographic metafiction, which in the words of Linda Hutcheon, means "to fragment or at least to render unstable the traditional unified identity or subjectivity of character" (Hutcheon, 1996: 158-159).

Thanks to the great influence she had over Bayezid as well as Bayezid's great respect for Olivera, her mother and her brother Stefan in Serbia were in a much more favourable position than other Balkan vassal countries. However, in 1402 the Ottoman empire started a war with Mongolia. The Turkish army was led by sultan Bayezid, while the Mongolian by the Tatar emir Tamerlane. Tamerlane's army was stronger than the Turkish one, which is to say that this battle was devastating for Turkey and Bayezid. At the time, Olivera was in Bursa, waiting for news about what was happening with Bayezid: "Those scorching August days I was sitting on the ottoman by the window in the Bursa palace and sad, unhappy, anxious, sometimes full of love, sometimes full of hatred, I waited as an innocent lamb, thinking how and when my frail woman's shoulders would be hit with the unavoidable consequences of this difficult defeat and awful fall of my Bayezid" (Mihajlovski, 2009:197).

After the fall of Bayezid's rule, Olivera faced the most humiliating and shameful eight months in her life. She was taken to a huge camp in a place called Kutahya, where Tamerlane was staying. During her stay in the camp, she reminisced about the beautiful saray in Bursa, the light and airy chambers that were replaced with a stinking tent. Olivera received an offer from Tamerlane to go to his harem, under the condition she converts to Islam: "I looked at him, I listened to him and I couldn't believe what he was saying! I love my Jesus Christ so much, I remained faithful to him, even though there were moments, I admit, when I wanted to replace him of my own free will, thinking that that would strengthen my love with Bayezid and now he expects me to convert just so I can become another licentious plaything to this incomprehensible, overbearing brute? I shook my head, I was shaking my head feverishly, I would have gone mad from so much headshaking, while he was mystified, he could not comprehend why I rejected his generous offer" (Mihajlovski, 2009: 202).

Bayezid's fate was not much better, either; Tamerlane had him cuffed in gold cuffs and thrown into an iron cage with bars. The last meeting between Bayezid and Olivera was on the 8 March in the year of our Lord 1403, when the cruel Tamerlane called Olivera in his tent. Bayezid was in the tent, only five meters behind her, in an animal cage: "This once glorious sultan looked retched, ashamed and humiliated!

God, this was a completely opposite image of the one I keep in my memories, when I saw him last on the day he and his entourage went to pray and then went out of my life! I looked and looked at him, as if I had four eyes, and he looked at me, I understood that he was horrified by what he saw, his beloved wife, his lovely sultana bared and exposed in the dark, foreign tent to the fiery eyes of debauched men!" (Mihajlovski, 2009: 208).

While watching Bayezid in the cage, Olivera felt sadness, pain, sorrow, rage, love, hate. In fact, Tamerlane's intention was to make Olivera, as his servant, dance in ragged clothes in front of Bayezid. With her seductive dance Olivera drove her husband mad to death; while she danced, Bayezid was hitting his head on the iron cage bars, wanting to save himself from the suffering and humiliation imposed by the Mongolian conqueror. As a reward for her glorious and lethal dance, Tamerlane let Olivera go home: "Go, return to your country and your home!" (Mihajlovski, 2009: 214).

Olivera agreed to leave, but not to her home country, but to Macedonia, as she said – the country she was told was the right place to forgive sins, because there were no offences, no mistakes that were not written off, the country itself was warm and soft and blessed and full of charms and pores through which gracious God breathed in abundance.

Two years after the dance, she learned that Bayezid was strangled with a silk scarf while sleeping, without achieving his greatest dream – to conquer China!

Dragi Mihajlovski's novel *Bayezid and Olivera*, as well as other works that are part of the tradition of historiographic metafiction, do not deny the existence of historical truth, but in the way they are structured they have historiographic metafiction's key principle and that is to question the fundamental assumptions on which historical statements are based: objectivity, neutrality, impersonality and transparency of supposition. In her aforementioned work, Linda Hutcheon talks about how Georg Lukacs felt that the "historical novel could enact historical process by presenting a microcosm which generalized and concentrates" (Hutcheon, 1996: 192); thus, characters in this type of novels are a synthesis of the general and the individual. Linda Hutcheon has a completely different vision about what type of protagonists are developed in historiographic metafiction novels, compared to those in historical novels Lukacs talks about. The protagonist is "different, overtly specific, individual, culturally and familiarly conditioned in his response to history" (Hutcheon, 1996: 192). Bayezid and Olivera, the protagonists in Dragi Mihajlovski's novel, are precisely like this; by being individual, atypical and authentic they present not only a new fictional view of their personal life story, but also a new, different

view of the times and circumstances they lived in, putting us as readers in front of the realization at the foundation of each historiographic metafiction work: that no single absolute truth can be imposed in history and that there are always various truths.

According to Hutcheon, in historiographic fiction "it is the conjunction of the present and the past that is intended to make us question-analyze, try to understand-both how we make and make sense of our culture" (Hutcheon, 1996: 378).

In this context, Dragi Mihajlovski's novel makes us face the realization that even for historical processes on the territory of the former Ottoman empire, particularly the Balkan Peninsula, we cannot think with the same patterns and in black-and-white, but we always need to have an open mind about the nuances of relations, the vibrations of love and hate, of faith and faithlessness, of rulers and subordinates, of the strong and the weak, and accept the roots of the lasting entanglement of all nations and ethnicities inhabiting this huge area, which confirms its uniqueness precisely through diversity and intercultural dialogue.

REFERENCES

- Јуруковска, А. 2014. *Ткаење на тешкотиј*. Скопје: Силсонс.
- Михајловски, Д. 2009. *Бајазид и Оливера*. Скопје: Каприкорнус.
- Младеноски, Р. 2015. „Хетеролошките аспекти на романот *Бајазид и Оливера* од Драги Михајловски“. *Сџектар*. Скопје, број 65, 98-108.
- Мојсова-Чепишевска, В. 2019. „Чинот на пишувањето како чин на ослободување“. *Сџожер*, Скопје, бр. 131, 30-31.
- Наџон, Л. 1996. *Poetika postmodernizma*. Novi Sad: Svetovi.

**Интеркултурни дијалози во контекст на македонско-турските
книжевни врски**

**Makedonya ve Türk Edebiyatları İlişkileri Bağlamında
Kültürlerarası Diyaloglar**

**Intercultural Dialogues in the Context of Macedonian-Turkish
Literary Connections**

Издавач

Институт за македонска литература – Скопје

Дизајн на корица

м-р Крсте Господиновски

Печатѝи

МАР-САЖ, Скопје

Тираж

200 примероци

Скопје, 2024

За изданието се плаќа данок по повластена даночна стапка.

Адреса на издавачоѝи

Институт за македонска литература, Григор Прличев бр. 5, П. факс 455
1000 Скопје, Република Северна Македонија

<http://iml.edu.mk/>